

SKTY-päivät 2015 , artikkeli

Teemu Holopainen , yksikönpäällikkö , Kaupunkiarkkitehtuuri , WSP

#PARADIGMAN MUUTOS

ISO PELI

Rahatalouden paradigmat ovat joutuneet viime vuosina vahvan kritiikin kohteeksi sekä oikealta että vasemmalta. Yhdysvalloissa vuonna 2007 asuntovelkakirjojen jatkomyynnillä alkanut pörssitalouden kikkailu johti kansainväliseen kriisiin ja poiki useita teoksia tapahtumien syistä ja talouden dogmeista. Perusteellinen Thomas Piketty "Le Capital au XXI siecle" ja piikikkäämpi John Quiggin "Zombie economics - how dead ideas still walk among us" ovat ehkä tunnetuimmat teokset. Myös talousgurujen takkeja kääntyi tapahtumien myötä. Jopa tuolloinen Yhdysvaltojen keskuspankin puheenjohtaja Alan Greenspan siirtyi kritiikin puolelle suhteessa omiin paradigmoihinsa.

Fyysisen ympäristön suunnittelijalle on jännää kun yhdyskuntarakenteen osia, kuten asuntoja, liitetään nykypörssin pelimaailmaan, jossa tarkoituksena on vain monistaa arvoa. Fyysinen maailma, kuten asunto ei monistu, vaikka sen takaama raha monistuukin. Tämän luulisi olevan hyvä uutinen asunnon omistajalle, koska vaikka asunnon hinta laskisi, niin sen takaama raha voi monistua, jolloin laina ei enää haittaa. Mutta näinhän se ei mene, vaan asuntolainan omistajan tehtävä on vain taata pörssin peli, jos kikkailu ei onnistu. Vuosien 2007-2009 tapahtumien jälkeen mikään ei ole isossa pelissä muuttunut. Rikkain prosentti on kasvattanut varallisuuttaan samaan kiihtyvään tahtiin ja "omistaa" nyt yli puolet maailman laskennallisesta massista. Tämä on ollut mahdollista vain pörssileikin kautta.

Mutta onkohan tällä massilla katetta vai romahtaako rikkain prosentti kuin Lehmann Brothers vuonna 2008?

Tilanne on yhtä epäilyttävä kuin se että Suomen valtio rahoittaa liikennehankkeen perustuen malliteoreettisiin tuotto-odotuksiin, kuten hyöty-kustannuslaskelmiin, joiden "katetta" ei tarkasteta. Kenen on vika, jos hyötyteoriat eivät enää toteudukaan käytännössä ja kallis infrahanke ei luo työpaikkoja, vaan vain hoitokuluja ja harmia lähiympäristölleen? Mutta kenen rahat menivät ja kenelle ne menivät? Miksi yhdyskuntarakenne petti vaikka tietokoneen mukaan piti olla hyötyä. Vai pettikö se? Liikenneviraston mukaan hyötykustannus-laskelmat eivät ota kantaa kenelle hyödyt päätyvät. Ehkä joku hyötyi, kun satoja miljoonia maksoi. Tätä taustaa vasten on kai ymmärrettävää että infrarahoituksen hyötyjä ei edes pyritä todentamaan jälkiseurannalla, vaan luotetaan vanhoihin teorioihin ymmärtämättä usein niitäkään. Epäluottamusta on kuitenkin ilmassa kun valtion elvytysprojekteissa lainatakausten arvo on kymmenessä vuodessa kolminkertaistunut. Suurin osa kohdistuu yritys- ja asuntolainoitukseen (HS 24.3.2015 Valtion takausriskit paisuneet). Usko pelkkien infrahankkeiden hyötyyn on jo mennyt, koska rahoitusedellytyksiin on lisätty mm. asuntotuotannon vaateita.

Mutta kannattaako edes yrityksiä ja asuntoja lainoittaa, jos yhdyskuntarakenne ei kykene tarjoamaan kummallekaan 2000-luvun elämään pohjautuvaa ympäristöä, jossa yrityksen tai asunnon arvo ei laskisi? Entä mitä yhdyskuntarakenteen suunnittelijat voisivat tehdä? Lisää infraa ja lähiöitäkö?

VANHA PELI

Yhteys ihmisiin ja heidän muodostamiin yhdyskuntiin ei ole enää talousajattelun keskiössä, vaan tilalla ovat miinuskorot ja tietokoneavusteiset "shorttauokset"; pörssipelin piirteet. Kiinnostusta yhdyskuntien suunnitteluperiaatteisiin ei ekonomisteilla ole enää ollut ja paradigmat ovat jääneet päivittämättä. Asia on viime vuosina noussut esiin joukkoliikennehankkeiden hyöty-kustannuslaskentojen myötä: laskuteorioiden mukaan joukkoliikenne ei ole kovin hyödyllinen investointi. Tulevaisuutta ei kuitenkaan laskukaavoilla tehdä, vaan suunnitteluratkaisuilla. Mutta jos kaavoja kumarretaan niin talusteoriat toimivat suunnittelun paradigmoina. Suomessa kyse on pääosin liikennesuunnittelusta, koska vain liikenteellä on nähty olevan talousvaikutuksia, eikä ELY-keskus ole ohjeistanut esimerkiksi soveliaan maankäytön paradigmoja vastaavasti.

Liikennepainotteinen yhdyskuntasuunnittelumme on jäänyt 1900-luvun talousajattelun luuppiin. Modernismin talouskasvu perustui vahvasti liikenneverkkojen kautta laajentuneisiin markkinoihin. Hyvän saavutettavuuden ja lyhyiden matka-aikojen talousvaikutuksista löytyykin ylistävää tutkimusta hyllymetreittäin (kiitos mm. öljy-yhtiöiden tutkimusrahoituksen). Kaikki ovat viime vuosisadalta. 1900-luvun teollinen talouskasvu onkin ollut paljolti moottoriteiden ansiota. Nyt 2000-luvulla liikennehankkeiden vaikutus talouskasvuun on kyseenalaistunut. Tietoteknologia tarjoaa saavutettavuuden ja yhdistää kaupunkilaiset, jotka liikenneinfra suoja-alueineen erotti. Saavutettavuuden nimeen vannovan suunnittelun aiheuttamat ongelmat (suuret infrakulut ja pirstaleinen kaupunki) ovat nousseet keskeisiksi kysymyksiksi niin valtiolle kuin kaupungeille.

" Itse kehittämiämme ongelmia emme voi ratkaista samalla ajattelulla, joka ne synnytti " - Albert Einstein

UUSI PELI

Aalto yliopiston kauppatieteiden professori Matti Pohjolan mukaan Suomella ei ole huonot talousnäkymät jos vain keskitytään aloihin, joilla on meidän tilanteeseen riittävä työn tuottavuus. Pohjolan mukaan tämä syntyy luontevasti tietoteknologian kautta ja kehitys on jo täydessä vauhdissa. (HS 25.3.2015)

Kestää aina hetken ennen kuin uusi teknologia yleistyy ja halpenee niin paljon että se muuttaa koko yhteiskunnan. Vanhat teknologiat jäävät käyttöön uuden rinnalle ja kehittyvät siinä itsekkin. Näin kävi 1800-luvulla höyryveturin myötä kun suunniteltiin rautateitä. Hevosella mentiin siinä rinnalla. Vastaavasti 1900-luvulla polttomoottorin myötä suunniteltiin moottoriteitä. Junalla mentiin siinä rinnalla. Nyt 2000-luvulla mennään sekä junalla että autolla, mutta niihin liittyvä infra ei luo enää kasvua, kuten eivät tehneet hevostalli-investointikaan viime vuosisadalla. Nyt fokus tulisi Pohjolankin mukaan kohdistaa internettalouden kasvuedellytyksien. Ekonomistina hän puhuu elinkeinopolitiikasta ja yritysstrategioista.

Mutta minkälaisessa yhdyskuntarakenteessa internettalouden tekijät haluavat yrittää? Miten kaupunkialueita tulisi suunnitella, jotta tämä teknologia kumuloi työtä ja hyvinvointia?

Tällä hetkellä näyttää siltä että tietoteknologiaa vahvasti käyttävä ns. uusi talous kaikessa sen vielä tuntemattomissa muodoissaan hakee ns. keskustamaisia ympäristöjä; katuja ja kortteleita. Se ei etsi

uusia teollisuustontteja tai eritasoliittymiä kehätien varrelta. Uuden talouden tuottavuuden tekijöitä on kattavasti koottu mm. Metropolialueentalous -kirjassa (Loikkanen et al, 2014) usean eri toimialan kirjoittajan ja lukuisten kansainvälisten lähteiden voimin. Moni heistä puhuu maankäytön ja toimintojen fyysisestä läheisyydestä ja sitä kautta syntyvästä agglomeraatiosta. Ei ole sattumaa että 2000-luvulla työpaikkojen ja työn tuottavuuden kasvu tapahtuu vain vanhojen keskustojen alueilla, joissa nämä piirteet toteutuvat.

Yhdyskuntasuunnittelun kielellä ilmaistuna talouskasvun tavoitteeseen tarvitaan nykyisin kadunvarsikaavoitusta, tonttiliittymiä, kivijalkaliiketiloloja ja tasoristeyksiä. Näillä keskustoista ja vanhoilta teollisuusalueilta tutuilla ratkaisuilla mahdollistetaan maankäytön läheisyys ja yritystoiminnan agglomeraatio myös esikaupunkialueilla ja pienissä kaupungeissa. Vastaavasti ei tarvita kokoojakatuja, eritasoliittymiä ja kevyen liikenteen väyliä kuten viime vuosituhannella, jolloin nopea poisajo ja siitä syntyvän turvallisuusriskin minimointi olivat aluesuunnittelun pääarvot. Tässä onkin uuden pelin vaikeus. Moni osaa suunnitella vain jälkimmäisiä, koska ne perustuvat 1900-luvulla opetettuun paradigmaan. Tarvitaan siis paradigman muutos, jossa jätämme fyysisen saavutettavuuden hegemonian ja siirrymme suunnittelemaan 2000-luvun toimialoja tukevaa ympäristöä. Tätä kautta monialainen suunnittelu tekee paluun ns. normaaliin suunnittelu yhteistyöhön, jossa tavoitteet ja tarpeet ovat suunnittelun fokuksessa, eivät niinkään vanhentuneet professiokohtaiset teoriat tai normit. Myös yhdyskuntatekniikan konsulttitoiminta voi kehittyä ja kasvaa ainoastaan tämän tapaisen "sisällöllisen aglomeraation" kautta.

"Lopulta keskeisin kysymys kuuluu: koska ja miten Suomen yrityssektori kääntyy kasvuun? Kukaan ei ole esittänyt hyvää vastausta tähän kysymykseen." - Sixten Korkman , HS 23.3.2015

"Suomen yrityssektori saadaan kasvuun muuttamalla tapaa, jolla suunnittelemme yhdyskuntarakennetta." – Teemu Holopainen , SKTY-päivät 21.5.2015